

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A cselekvőképességre vonatkozó szabályok változásai az új Polgári
Törvénykönyvben; A gondnokság alá helyezési eljárás**

Szerző: dr. Szénási-Varga Nóra

Szolnok, 2015.

I. Bevezetés

2014. március 15. napján hatályba lépett az új Polgári Törvénykönyv, mely változást hozott a cselekvőképesség és a gondnokság alá helyezés rendszerében. Megjelent a támogatott döntéshozatal, valamint az előzetes jognyilatkozat jogintézménye.

A cselekvőképesség szerkezetének és szabályozásának változása azt eredményezte, hogy e jogintézmény most megfelelő terjedelemmel és súllyal jelenik meg törvénykönyvünkben. Természetesen ezalatt nem azt kívánom érteni, hogy korábban e jogintézményt elhanyagoltan kezelték, azonban az új szabályozás kiemeli, hogy a cselekvőképesség kihat a Polgári Törvénykönyv valamennyi szabályára. Minden jogviszonymnál alapvető kérdés, hogy az ember, mint jogalany képes-e önállóan és érvényesen nyilatkozni az őt érintő kérdésekben.

II. Általános elvek, a cselekvőképesség és korlátozása

A Ptk. 2:8.§ rendelkezik a cselekvőképességről az alábbiak szerint:

*Minden ember cselekvőképes, akinek a cselekvőképességét a törvény vagy bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélte nem korlátozza.*¹

A fentiek alapján a cselekvőképesség korlátozása egyrészt a *törvény erejénél* fogva áll fenn, másrészt *bírósági ítélet* alapján. Az elkülönítés a törvény szerkezetében is egyértelműen megjelenik, hiszen a kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességet és cselekvőképtelenséget a második könyv a IV. cím alatt, míg a nagykorú cselekvőképességének korlátozására vonatkozó rendelkezéseket az V. cím alatt tárgyalja.

A törvény erejénél fogva beálló korlátozás az életkorhoz kötött, az a kiskorúakra vonatkozik.

A kiskorúságot a Ptk. 2:10-§-a határozza meg:

¹2013. évi V. törvény - a Polgári Törvénykönyvről

Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.²

A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú cselekvőképtelen, a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú (azaz, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be) pedig korlátozottan cselekvőképés.

A cselekvőképesség korlátozásának másik esete a bírósági ítélettel történő korlátozás, melyről a törvény 2:19.§-a a következőképp rendelkezik:

Cselekvőképességében részlegesen korlátozott az a nagykorú, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.³

Ilyen határozatot a bíróság annak a nagykorúnak az ügyében hoz, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - mentális zavara következtében - tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, s emiatt - egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel - meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt. A bíróságnak a cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletben meg kell határoznia azokat a személyi vagy vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza.

A cselekvőképességében részlegesen korlátozott minden olyan ügyben tehet érvényes jognyilatkozatot, amely nem tartozik abba az ügycsoportba, amelyben a bíróság korlátozó határozatot hozott. A cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon is biztosítható.

22013. évi V. törvény - a Polgári Törvénykönyvről

32013. évi V. törvény - a Polgári Törvénykönyvről

III. A legfontosabb változások a régi Ptk.- hoz képest

Változások a perindításra jogosultak körében:

1. A gondnokság alá helyezést az érintett személy élettársa is kezdeményezheti, nem csupán a bejegyzett élettárs, a házastárs azonban csak abban az esetben jogosult kérni a bíróságtól a gondnokság alá helyezést, ha az érintettel együtt él, szemben a korábbi szabályozással, mikor a különélő házastárs is bírósághoz fordulhatott.

2. Kiskorú személy esetén annak törvényes képviselője is kezdeményezheti az eljárást.

Változások a jogintézmény jellegét illetően:

1. A cselekvőképesség korlátozása *csak részleges* lehet, azaz bizonyos ügycsoportokra korlátozódik, amelyeket a bíróság határoz meg.

Annak megállapítása, hogy mely ügycsoportok tekintetében szükséges valamely személy gondnokság alá helyezése nem orvos szakértői, hanem jogi kérdés, amelyről a bizonyítási eljárás lefolytatását követően kizárólag a bíróság dönthet. Az orvosi szakvélemény a peres eljárás során csupán a bizonyítás egyik eszköze, kizárólag a belátási képesség korlátainak és annak esetleges okainak feltárására szolgál, a betegség fennállását, annak súlyosságát, illetve jellegét igazolhatja. Ez azonban nem teszi feltétlenül szükségessé a cselekvőképesség korlátozását eredményező gondnokság alá helyezést és különösen nem döntheti el azt a kérdést, hogy mely jogterületeken indokolt a korlátozás és mely jogterületeken nem. ⁴

A régi Ptk. példálózó felsorolást tartalmazott az ügycsoportok tekintetében, ezek a

4EBH2007.1597.

jövőben is alkalmazhatóak a gondnokság alá helyezés iránti perekben, melyek az alábbiak: a társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó jövedelemmel való rendelkezés; az ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog; a családjogi jognyilatkozatok megtétele, (így a házassági, a bejegyzett élettársi vagyonjoggal kapcsolatos jognyilatkozat, a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele, a gyermek nevének meghatározása és annak megváltoztatása, a gyermek örökbefogadásához való hozzájárulás); a tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala; a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele (a szerződés megkötése, illetve felbontása); az örökösödési ügyek; a bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok; az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása és a tartózkodási hely meghatározása.

2. *A törvény nem alkalmaz a kritériumoknál külön betegségfajtákat, hanem összefoglaló jelleggel a mentális állapot (mentális zavar) kifejezést használja* a korábban cselekvőképesség korlátozásának feltételei között hatályban volt „pszichés állapot, szellemi fogyatkozás, szenvedélybetegség” helyett. Az eljárás során elsődleges kérdés ennek a vizsgálata: fennáll-e az érintett személy esetében a mentális zavar, fennállása esetén az milyen jellegű, illetve mértékű. Figyelemmel arra, hogy a mentális állapot megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, a perben elme-orvos szakértő kirendelésére kerül sor. Nem orvos szakértői kérdés azonban már annak megítélése, hogy az adott személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége a mentális zavar következtében csökkent-e, vagy hiányzik-e, és ennek okán kell-e korlátozni a cselekvőképességét. Az ítélezési gyakorlatban is számos egyéni körülményeket figyelembe vevő ítélet született.

3. *Nem elegendő a korlátozó intézkedéshez a belátási képesség hiánya, emellett az egyéni körülmények és a családi, társadalmi kapcsolatok vizsgálatára is szükség van.*

Vizsgálandó, hogy az érintettnek milyen ügyei és körülményei vannak, és jogai védelme érdekében ezekre figyelemmel szükséges-e a cselekvőképességének korlátozása, vagy más önrendelkezési jogot kevésbé érintő megoldás is elegendő-e. Ezt követően állapítható meg, hogy indokolt-e a gondnokság alá helyezése. Előfordulhat az is, hogy olyan családban, segítő, támogató

környezetben él, mely kompenzálja a belátási képessége hiányát, így nem kerül sor a gondnokság alá helyezésére. Az egyéni körülmények, a családi és társadalmi kapcsolatok vizsgálatát követően határozhatók meg azok az ügycsoportok, melyekben korlátozás szükséges.

4. *A korlátozható ügycsoportok felsorolása nem történik még példálózó jelleggel sem, ennek kialakítása a bírósági gyakorlatban történik majd*, tipikus példája lehet a notórius pereskedők, indokolatlanul a bírósághoz vagy más hatósághoz fordulók esete.

A kereseti kérelemhez való kötöttség azonban továbbra is fennáll, az ügycsoportokról a bíróság csak kereseti kérelem esetén dönthet. A szakértői vélemény és a környezettanulmány beszerzésén túl nagyobb hangsúlyt kapnak a tanúbizonyítások és az egyéb okirati bizonyítékok. Valamennyi ügycsoport esetében a bíróságot részletes indokolási kötelezettség terheli, az egyes ügycsoportokban a korlátozást indokolni kell, nem lehet hivatkozni arra, hogy egy ügycsoportban ugyanazon okból kifolyólag került sor a cselekvőképesség korlátozására, mint egy másikban. Azon ügycsoportok tekintetében, melyekre nézve nincs korlátozás, az adott személy teljesen cselekvőképes.

5. Új, garanciális szabály még, hogy *a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett jogainak védelme más módon is biztosítható*. Ezzel függ össze a támogatott döntéshozatal intézménye, mely jellegéből adódóan külön pontban kerül megtárgyalásra.

IV. A támogatott döntéshozatal bevezetése

Az előző témakörhöz szorosan kapcsolódik az új kódex által bevezetett támogatott döntéshozatal jogintézménye, melyet a 2:38.§ szabályoz a következők szerint:

A gyámhatóság az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú számára, annak kérelmére - cselekvőképessége korlátozásának elkerülése érdekében - támogató kirendeléséről határoz.⁵

52013. évi V. törvény - a Polgári Törvénykönyvről 2:38.§

Ez az új jogintézmény részletesen szabályozza az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú személy jogainak védelmét szorosan együttműködve azzal a szabályozással, mely szerint a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett jogainak védelme más módon is biztosítható.

A jogintézmény a mentális zavar korai stádiuma vagy enyhe foka esetén alkalmazható és nem jár az adott személy cselekvőképességének korlátozásával. Ha a peres eljárás során a bíróság azt állapítja meg, hogy nincs szükség az érintett cselekvőképességének korlátozására, elutasítja a kereseti kérelmet és közli a határozatát a gyámhatósággal. A támogatót a gyámhatóság rendeli ki, azonban annak kirendeléséhez az érintett személy beleegyezésére is szükség van. A gyámhatóság legfeljebb két támogatót rendelhet ki egy személy részére, kirendelésüket ötévente felülvizsgálja.

A jogintézményt egy külön jogszabály, a 2013. évi CLV. törvény szabályozza.

A támogató a támogatott személy kérésére jelen van azoknál a közigazgatási, polgári és büntetőeljárás cselekményeknél, amelyekben a támogatott személy érintett, az eljárási cselekmény rendjét meg nem zavaró módon a támogatott személlyel egyeztet, a támogatott személy jognyilatkozatának megtételekor jelen van, tanácsaival, a támogatott személy számára szükséges tájékoztatás megadásával a támogatott személy jognyilatkozatának megtételét elősegíti, és a támogatott személy döntésének meghozatalához segítséget nyújt, valamint a döntése meghozatalában személyes jelenlétével közreműködik, az általa támogatott személy helyett jognyilatkozatok megtételére azonban nem jogosult.

V. Gondnokság alá helyezési eljárás

A fentiekben azt fejtettem ki, hogy a cselekvőképességre vonatkozó szabályok miként változtak. Ezzel összefüggésben érdemes kitérni a gondnokság alá helyezési eljárásra is.

A gondnokság alá helyezést a bíróságtól

a) a nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyenes ági rokona, testvére;

b) a kiskorú törvényes képviselője;

c) a gyámhatóság; és

d) az ügyész

kérheti.

A pert ők indítják meg keresettel. Ha a gyámhatóság tudomást szerez a gondnokság alá helyezési eljárás szükségességéről, azt meg kell indítania, ha ezt a nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyenes ági rokona, testvére vagy a kiskorú törvényes képviselője a gyámhatóságnak a keresetindítás szükségességéről való tájékoztatását követő hatvan napon belül nem teszik meg.

Ha a bíróság helyt ad a keresetnek, az ítéletében rendelkeznie kell:

1. kötelező felülvizsgálata iránti eljárás megindításának időpontjáról, amely a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év; a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított tíz év;
2. arról, hogy a gondnok milyen jogkörben járhat el;
3. továbbá ha van előzetes jognyilatkozat, annak alkalmazásáról, kivéve, ha az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel kifejezetten ellentétes vagy a nagykorú személy által gondnokként megnevezett személy az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítését nem vállalja, vagy vele szemben jogszabályban meghatározott kizáró ok áll fenn.

Ha a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása sem indokolt, de az érintett személy meghatározott ügyei intézésében belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szorul, a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja, és határozatát közli a gyámhatósággal.

A támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésben a *gyámhatóság* rendeli ki, az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú számára, annak kérelmére - cselekvőképessége korlátozásának elkerülése érdekében - támogató kirendeléséről határoz.

A gondnokság módosításáról, illetve megszüntetéséről a bíróság határoz, ugyanúgy kereseti kérelem alapján.

Ezt követően a gyámhatóság eljárása következik. A bíróság által gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki.

Gondnok lehet minden cselekvőképes személy, aki a gondnoki tisztséget vállalja.⁶ A gondnokság alá helyezett személy részére kivételesen több gondnok is rendelhető.⁷ A gyámhatóság felügyeli a gondnok működését. A gondnok felmentéséről a gyámhatóság határoz, a gondnokság megszüntetéséről a bíróság.

6 2013. évi V. törvény - a Polgári Törvénykönyvről 2:31 §

7 2013. évi V. törvény - a Polgári Törvénykönyvről 2:32.§

Felhasznált irodalom:

- 1) Kecskés László, Kőrös András, Makai Katalin, Orosz Árpád, Osztovits András, Petrik Ferenc: Polgári jog I/VI. Bevezető és záró rendelkezések, Az ember mint jogalany,
- 2) Vékás Lajos: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal
- 3) Nagy kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz
- 4) Dr. Navratyl Zoltán: Az ember, mint jogalany a 2013. évi V. törvény alapján; Menedzser Praxis Szakkiadó, 2015